

ESTANKONA, Igor. *Hitzaren bidaiaria*.

"Tundra"

Susa argit. Zarautz, 2002.

78 orrialde.

Pello OTXOTeko

Leihora begira nago liburu hau irakurtzera jartzen naizen bakoitzean. Leihoa berdina da aldi bakoitzean, liburua lez, baina orrialdeetako poemok paisaia ezberdinak dira, aldakorrak, eszenatoki anitzetara eramaten gaituztenak, basamortu hotza den tundra honetan haizeak tenperatura berdina duen arren. Gustura eta aise irakurtzen den poema liburua da. Hitz soil batekin deskribatu behar banu, *anitzasuna* aukeratuko nuke. Barne koherentzia osoa eta betea erabat lortua du, baina Igor Estankonak bere hitzen bidez paisaia eta argazki askotara bideratzen gaitu. Eta Estankonak zelai bat bezain zabal du eskua, eta norberaren ameteak aurrera jotzen dute egilea berarenak diren horiekin elkar talka noiz iritsiko den itxaroten. Horregatik, hitzaren bidaiaria moduan sumatzen dugu Igor Estankona. Ez ordea bidaiari erraria, baizik eta iparrorratz zitura duen marinel itxaropentsua da. Haizea bidaide leiala izanik eremu atsekabetuak ezagutzera doan abenturazalea dugu. Haizearen abiadurak Anemometroan utzitako arrastotik, ipar herrialdegarantz bultzatu zuen hitzaren xarmak eta indarrak, gune berriak bilatzearen. Eta tundrako zabalgunehotzetan aurkitu du hausnarketarako pausagunea. Izan ere, poeten betiko gaiak, eta ideia pisutsu eta gogorak lantzen baititu arratiarrak, hala nola, maitasuna, denbora, memoria, heriotza, justizia,... Natur elementuak hizpide izanik gogoetan barneratzen gaitu, arnas ugari eta anitzak uztartuz, herri ezberdinetako iratxoen bilkuran. Hauen izpirituekin bat egiteko, *neguan haritzak tximiniatik gora* egiten du basora itzuli eta batzar honetan parte hartzeko. Baina gure

izatearen eta gizartearen zauriak ezin ditu bete poetaren ahaleginak. Eta bere baitarako dio:

“Zergatik orduan hutsune hau?”

Hutsuneak baimentzen du hausnarketarako gunea, unea eta bidea. Hutsuneak jorratzen ditu kreaziorako ildoen erretenak. Hutsuneak baimentzen du pilotarien jokoa frontoian. Hau horrela izanik, ausaz madarika dezakegu hutsunearen balizko antzutasun uler-gaitza. Haizea, haizea behar dugu hutsunetik hutsunera hustasuna betetzeko. Haizea, bidaiari damugabea, basamortu batetik bestera aise mugitzen den marinela, Estankona lez. Eta marinel honek hitza baino ez dauka eskifaia leial eta sutsu gisara. Horregatik hitzaren bidaiaria, hitzarekin bidaiatzen duelako; eta hitza beraren mamian, funtsezko oinarrian, bidaiatzeko ahalmen izugarria daukalako. Hitzak eskaintzen digun ahalbide semantiko anitzak erakusten dizkigu, hitzaren dimentsio ezberdinen atea zabaldu, hitz gutxitan, hitzaren aztia da, hitza berarekin bidaiatzeko eta hitzaren barnean murgilduz hausnarketa eragiteko. Haizeak batetik bestera garamatza, eta paisaia ezberdinak bisitatzera eramaten gaitu hitzaren bidez, aldako hegazia migrazio garaian baillitza. Haizeak mugitzen ditu hodeiak eta *lainoak albal-paperean bilduta datoz*. Honela azaltzen zaizkigu Igor Estankonaren hitzak, aldaketa baten jabe, aldaketaren bila eta aldaketaren bidez erauziak, baina zeozertan bildurik, barruan sekretu bat ezkutaturik daukatela. Eta sekretu hori asmatzea irakurleari uzten dio, irakurlearen zeregina da, eta pribilegioa era berean.

Hitzen aldaera ezberdinetan amilduz paisaiak deskribatuko dizkigu. Kasu askotan indartsu eta jarrera oldarkor batez sentimendu eta bizipen indartsuetan heldutasunez barneratuko da. Poesia sakona dudarik gabe, eta natur elementuez apainduta ageriko bazaigu ere, noizbehinka hirikoagoa sumatuko dugu. Kontzeptuala batzutan, simbolista besteetan, baina gogoetarako gonbitea lerrook jarriatuko duten lurrinetan nabarituko dugu. Hausnarketarako bidea irekitzen duten ildoak azaldu eta hauek jorratzeko aukera erakutsiko dugu. Modu batez edo beste batez ahalegin honetan saiatuko da. Baina betiere topatuko duguna, hala ere, irudi ederren erabilera freskoa eta dinamikoa izango da. Eta aldiro-aldiro proposamenak eta galderak geziak baillitza jaurtikiko dizkigu, hitzak errealitatea gurutzatzen duten geziak baitira:

"Pentsatu duzu kontu garrantzitsuez?
ze hizkuntzatan esango dizute agur?"

"Aukeraren bat baldin badago,
hori izango da gure etorkizuna."

"Norbaitek bultzatu ezik bizitzak ez du dardararik egiten,
ezin dugu beti arotza eta egurra izan aldi berean."

Oso gogoeta iradokigarria aurkitzen dugu lerro batean *erori berria den elurra bezain zaharra delako* esaten digunean, berehala gogora dakarkigu Josanton Artzeren "*Iturri zaharretik edaten dut, ur berria edaten, beti berri den ura, betiko iturri zaharretik*" baina eraberritua eta poema polit batean bikain txertatua ageri da.

Maitasunarekiko keinuak ere ugariak dira. Zenbait lerro ekarriko ditut orrialde hauetara adibide gisa:

"Kotoiz bete duten kanpaia
isilik dago, zerua airean,
eta haitzetara etorri diren txorien soinu tresnak
erosten ditugu gure belarri zaharrekin.
Badatoz zauritutako olatuak barkamen eske,
uretako giltzen zarata tristea ateratzen.
Nekazari arraroak dira ontziak.
Ni neu ere marra hartan jaio nintzela pentsatuko nuke
esku hauek ez banitu,
ez balira berriztatuko zureak ukitzen dituztenero."

Oso poema erromantikoa nire ustetan. Xamurtasunez eta giro bukolikoan murgildurik heltzen dio maitasunaren gaiari, erremate bikain bezain ederraz amaitzeko. Aipatuko dudan hurrengoa, aldiz, erromantiko gisara edo bestela ere uler daiteke. Ene aburuz liburuko onenen artean dago, eta mezu baikorra edukitzeaz gain gaurkotasunari indarra ematen dio. Hipotesi baten modura hasten du bere azalpena baina berehala karga emozional txundigarriaz norberaren sen positiboan berpizten ditu. Demagun...

"Demagun bihotza garaiezina dela
eta edozertarako erabil dezakegula.
Demagun ez dagoela zubirik handik hona.
Orduan, zer ardura dio helburu handiak dituenari
Edo ezelango handinahi barik ortuan dabilenari
bere memoriak irautea datozenengan...
bihotza garaiezina dela suposatu badugu?"

Maitasun negatibozko apurren bat izan dezakeen beste bat aipatuko nuke. Une batean *Zapaldu ezik perfektua da maitasunaren lurra* dio. Baina honek zer edo zer adierazten digu, maitasuna bizitzeko, benetan bizitzeko, lurra zapaldu behar dela; ondorioz, eta ia denok (egia ote?) lurra zapaltzen dugulako, ez dago maitasun perfekturik.

Gizakiaren galdera sakonak ere ezagun ditu, eta han hemenka ez dio muzin egiten hauek diren erronka gogorrari heldu gabe. Adibide gisa, denboraren arazoa lantzen duen poema bikaina. Hona hemen zati bat:

“Zauri honek izena dauka,
denbora irteten zaio borborka.
Zauri honek izena dauka,
atzazkalekin irekitzen dut lantzean behin
ez dadin inoiz senda.
Ez dut ezagutzen gauzen zabalera.”

Haatik, gordintasunaren zantzuak jaurtikitzen dizkigu noizean behin. Ez du, ez, inolako erreparorik geure barruak gogor astintzeko etorkizuna erabat beltza ikusten badu ere. Eta honelaxe baieztatzen digu bere kezkek *Etorkizuna beti da gezur barkaezina* esaten digu-nean adibide bat jartzearen.

Ideien burrunba honetan, gogoeta filosofiko sakonen atala zaindua eta zaildua aurkeztuko digu. “Tartaloren eskumako begia” izenburupean asmatutakoa oso poema sakona da. Maisu lana iruditzen zait. Xume, soil eta sotila irudi dezakeen arren sekulako sakontasuna badu barne-gogoetan murgiltzeko, batez ere bere azken bi lerroak:

“Ohean lo gaudela
erle gautar batek ezta egiten du gureztat
bihotza urratzen diguten oteak eurak baliatuz.
Izan ere, bizitza ez da dena,
askotan ez da garrantzitsuena ere izaten,
begira zenbat gauzak erabaki duten
ez izatea eta kito.”

Paradoxa existentzial modukoa agertuko da, “ez izatea” erabaki duten guztien izatea aldarrikatzen du. Euskal lema zahar hura gogoratuz, “izena duen guztiak izana badu”, isilean antzekoa jaurtikiko digu zailtasuna kiribilduz. Areago ere joan doa ausardia handiz: izena

eta izana edukitzeaz gain, "ez izatea"k ere izatea baduela aipatuz, horrela diren guztiak onartu eta ezagutu egiten ditu. Nork dio bada honelako erakustaldia ikusi ondoren Igor Estankonaren poesiaren atzean gogoetarik ez dagoela? Nork dio paisaia xume bezain sotilen atxikimendu eta deskribapen soila duen poesia dela?

Inola ere ez! Ausardiazko poesia gogoetatsua sumatzen dut nik hau guzti honen atzean; izengabearen bilaketa, izendatu ezin denaren gauzatzea, misterioaren araketa, ildo hauen jorraketa sumatzen da oro har, zuzenki zein zeharka planteaturik. Gogoeta, harridura, maitasuna, asaldaketa,... Emozioak etengabean eta ezustekoak noizean behin, tantaka amiltzen dira orrialdeotara.

"Gurari bakar bat" izenburua duen poema ere oso ona da, ongi taxututa iruditu zait eta gogoetarako bidea ematen duena. Delfoseko orakuluak zioena, "Ezagut ezazu zeure burua" gogora arazi dit. Harritu, zurtu eta leihotik kanpora dagoenaz gozatzea eta errealitatea arakatzera eramaten zaitu, zeure burua non eta nola dagoen alde zurretik hausnartu ondoren.

Baina marko doratuaz apainduko nukeen poema "Eztabaida baten zatia" izenekoa da. Bertan ideia ugari aurkitzen ditugu. Poema honetan gizakien arteko eztabaidak islatzen saiatuko da. Gure herriaren egoera suma daiteke plano inplizitu batean, baina oro har, iritzi ezberdinen arteko taldeen aurrez aurreko jarrera, ezin ulertua, irtenbidea emango duen edabearen *tanta hori erortzea eragotziko lukeen hitza esan gabe*. Zergatik ez dugu elkar ulertzen? Zergatik ez gara konponbidera ahal bezain azkar iristen? *Baditugu gauzak amankomunean: / ahoko izarra eta / taupada batetik besterako tartean presarik hartzen ez duen / bihotzaren pazientzia*. Ez al dugu gure artean konpontzeko gaitasunik? Hau dena eta gehiago eztabaidagai direlarik, gordinki mahairatzen dizkigu zalantzak, galderak eta arazo benetan garrantzitsuak geure begien aurrera. Ezinezkoa al da belearen beltza urkiaren zurian pausagunea topatzea odolaren kutxa itxirik mantenduz?

Beste zenbait poemien ideietan filosofiaren oihartzuna aurkituko dugu. "Hiru dimentsiotara isiltasuna" poeman esate baterako isiltasunaren apologia egiten da, eta isiltasunaren hondarrean geratzen den bakarra erantzun mutua da. Erantzun honek ezer esaten ez duenez, ezin da berari buruz hitz egin. Eta hitz egin ezin daitekeenaz

hobe ixiltzea. Beraz, erantzun isila, Igorrek dion moduan *geratzen denaren barruan dago*.

“Isiltasun zabalena
isiltasun luzeena
isiltasun sakonena
deiarar egin ostean
erantzunaren zain
geratzen denaren
barruan dago.”

Eta Platon eta haizuloaren mitoa zaharberiturik lerrootara hur-bildu zaizkigu:

“Zabaldu begiak gauza onei zein txarrei
eta bereizketa horretatik kanpo hegan dabiltzan
gaueko tximeletei.
Haizulo barruan edo beste egia horren arantzetan,
zabaldu begiak.”

Ez da ahuntzaren gauerdiko ezstula Igor Estankonaren poemek duten muin gogoetatsua aniztasunezko paisaien bilduma honetan, hitzen bidezko diaporama honetan.

“Hasiera” eta “Alderantziz” poemak oso azpimarragarriak dira, baina dagoeneko gehiegi luzatu naiz.

Era berean, klasikoei kliska berezi bat egitera ausartu da Igor Estankona. Ulisesi buruzko poema bat aurkitzen dugu. Ez ote da ba Ulises beraren izpiritua ipar latitudeetara doana hitzaren esanahi berrien bila? Ez ote da Ulises hau poesia zko zaldia bitartez hitzaren barrura sartzea lortu duen adimen ausarta? Nolanahi ere, Igorrek *begiak handi eta zabalik* ditu, Ulisesenak lez, eta munduaren ikuskerari anitzak geureganatzen saiatu da.

Liburu aberatsa eta oso iradokigarria da, batez ere irakurlea kitzikatzeko eta asaldatzeko moduetan. Bere tia Luisari maitekiro eskainitako poeman, horrelako barne astinketak topa ditzakegu:

“Begiek ikus ditzaketen muinoetan
egia ikustea ezinezkoa bihurtu da.”

Ez dio, dena den, etsipenari ateak zabal-zabalik uzten eta estoi-kotasunez eta estanko(na)tasunez argi izpi ñimiñoenari gogoz heltzen dio:

“Badakit ez dudala leku hoberik aurkituko,
ez dagoela leku hoberik munduan
haizeak desegindako ohe heze hau baino
izarren azpian. Ilargia gaua irabiatzen.”

Baina oldoz dezagun patxadaz, ez *delako gauza bera prestatzea edo patxadaz prestatzea*, eta profita ditzagun poeta honek eskaintzen dizkigun pausagune eder bezain bikainak. Eta oldoztetan geure izatean barneraturik egizu lo. *Ilea laztanduko dizut gau luzeen-ean. / Goizean, izotzak hoztu ondoren, bigarrenez urtutako metal batez eginiko ezpata izango zara / nire eskuetan.*